

ВІКТОРІАНСЬКИЙ ДИСКУРС У СУЧАСНІЙ ПАРАДИГМІ НАУК: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

VICTORIAN DISCOURSE IN MODERN SCIENCE PARADYGM: LINGUISTIC AND CULTUROLOGICAL ASPECTS

Левіщенко М.С.,

orcid.org/0000-0002-9678-6575

кандидат філологічних наук, доцент,

старший викладач кафедри іноземних мов № 3

Національного технічного університету України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Шум О.В.,

orcid.org/0000-0002-4638-843X

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов факультетів психології та соціології

Навчально-наукового інституту філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті виконується комплексний аналіз вікторіанського дискурсу в лінгвокультурологічному аспекті, що охоплює період правління королеви Вікторії (1837-1901). У статті досліджено соціально-історичні, культурні та комунікативні чинники, які визначили специфіку англomовного простору XIX століття. Висвітлюється взаємозв'язок між мовними трансформаціями та культурними процесами, що супроводжували індустріалізацію, колоніальну експансію, науковий прогрес і соціальні реформи. Особливу увагу зосереджено на стандартизації англійської мови, розв'иткові Received Pronunciation як еталонної норми та кодифікації лексики, зокрема завдяки великій кількості написаних творів та укладених словників. Лінгвістичний аналіз демонструє багатшаровість вікторіанського дискурсу, де співіснували офіційний, літературний, приватний та діалектний регістри. Охарактеризовано лексичні інновації, спричинені колоніальними контактами та науковими відкриттями, а також синтаксичні особливості, серед яких перевага складнопідрядних конструкцій та пасивних форм.

У прагматичному аспекті наголошено на високому рівні формалізації комунікації, наявності чітких етикетних норм, що забезпечували соціальну гармонію та уникнення конфліктів під час спілкування у Вікторіанську епоху. Літературний дискурс розглядається як простір мовних експериментів, де письменники, зокрема Ч. Діккенс, Дж. Еліот та сестри Бронте, відображали соціальну стратифікацію та динаміку мовних змін через художні тексти.

Результати дослідження демонструють, що вікторіанський дискурс є багатовимірним феноменом, який поєднує стандартизацію та інноваційність, формальність і творчий потенціал. Запропонований аналіз дозволяє глибше зрозуміти лінгвокультурні процеси XIX століття та їхній вплив на подальшу еволюцію англійської мови, зокрема на формування сучасних комунікативних стратегій і стилістичних моделей.

Ключові слова: вікторіанський дискурс, лінгвокультурологія, стандартизація мови, лексичні інновації, соціолінгвістика, прагматика комунікації.

This article offers a comprehensive analysis of Victorian discourse from a linguocultural perspective, covering the period of Queen Victoria's reign (1837–1901). The study explores the socio-historical, cultural, and communicative factors that shaped the English linguistic landscape of the nineteenth century. Particular attention is given to the interplay between linguistic transformations and cultural dynamics driven by industrialization, colonial expansion, scientific progress, and social reforms.

The research emphasizes the standardization of the English language, the rise of Received Pronunciation as a prestigious norm, and the codification of vocabulary, particularly following the publication of the Oxford English Dictionary. The linguistic analysis highlights the multilayered nature of Victorian discourse, where official, literary, private, and dialectal registers coexisted in a complex sociolinguistic hierarchy. The study also addresses lexical innovations triggered by colonial contacts and scientific advancements, alongside syntactic tendencies toward complex subordinate constructions and the frequent use of passive voice in formal communication.

From a pragmatic perspective, Victorian communication is characterized by a high degree of formalization, adherence to strict etiquette norms, and the widespread use of indirect expressions and euphemisms to maintain social harmony and avoid overt conflict. The literary discourse of the era is viewed as a field of linguistic experimentation, where authors such as Charles Dickens, George Eliot, and the Brontë sisters reflected social stratification and linguistic dynamism through innovative narrative strategies.

The findings demonstrate that Victorian discourse represents a multidimensional phenomenon, combining standardization with innovation, formality with creativity. This analysis contributes to a deeper understanding of the linguocultural processes of the nineteenth century and their long-term impact on the evolution of English, including the development of modern communicative strategies and stylistic models.

Key words: Victorian discourse, linguocultural studies, language standardization, lexical innovations, sociolinguistics, communication pragmatics.

Постановка проблеми. Вікторіанська епоха – період правління королеви Вікторії (1837–1901) – приваблює науковців різних сфер знання через ті неабиякі зміни, що їх проходила Велика Британія в той час. Наукові та технічні розвідки та інновації, економічне зростання, розвиток політичного устрою та соціальної структури в суспільстві т. ін. мали значну вагу у соціодискурсивних процесах і вплинули на значні лінгвокультурні процеси [8; 10], які повною мірою відобразилися в художніх творах видатних письменників того періоду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вікторіанська епоха та вікторіанський дискурс цікавила й цікавить науковців через ті великі зміни та інновації, що їх зазнала Англія за цей короткий період (Dodd, Hobsbaum, Meanz). Вікторіанський дискурс, який визначав цю добу, сяє своїм різноманіттям та складними структурами, починаючи від моральних імперативів поваги та етичної чистоти до інтелектуального потрясіння, викликаного теорією еволюції Дарвіна. Ці ідеї пронизували всі аспекти вікторіанського життя, формуючи його літературу, мистецтво, політику, соціальні структури та мову.

Постановка завдання. Лінгвокультурологічний аспект вікторіанського дискурсу дозволяє відкрити приховані механізми його конституювання, стверджувати про присутність у ньому власної та виняткової системи концептів, яка формує його комунікативну культуру та соціодискурсивний обрис. Саме завдяки розкриттю цього аспекти видається можливим дослідити повноцінно розвиток та еволюцію вікторіанського дискурсу.

Виклад основного матеріалу. Загальна тенденція гуманітарної моделі вивчення когнітивних і комунікативних засад дискурсивної діяльності людини є важливим етапом лінгвокультурології. Внесення вікторіанського дискурсу до наукової циркуляції та визначення його лінгвокультурної своєрідності складає новий ракурс цього питання, який може слугувати мабуть розумінню стратегій і тактик художнього дискурсу, що мають значення і для англомовних авторів сьогодення. Розгляд наукової сфери, яку становить собою вікторіанський дискурс, сприяє розумінню того ефекту, що його має вікторіанська традиція на всю комунікативно-дискурсивну культуру постіндустріального суспільства загалом і на естетику художнього мовлення зокрема [1].

Вікторіанський дискурс – лінгвосоціокulturне явище, у якому відображається комунікативна модель та мовленнєві традиції Великої Британії XIX ст. Як особливий тип словесної і художньої комунікації, він формується рядом

текстів, що були створені відповідно до традицій вікторіанської ментальності та вимог реалізму, і характеризується комплексом ціннісних домінант, об'єктивованих специфічними мовними засобами.

Важливо зазначити, що соціально-історичний контекст вікторіанського дискурсу відзначається глибинними трансформаціями в політичній, економічній та культурній сферах, які суттєво вплинули на формування мовних норм та комунікативних практик. Мова в цей період стала не лише засобом комунікації, а й важливим інструментом соціальної стратифікації та культурної ідентифікації [9].

Індустріальна революція радикально змінила економічний та соціальний ландшафт Великої Британії. Стрімкий розвиток промисловості, транспорту та торгівлі стимулював урбанізацію, що призвело до інтенсивної міграції населення з сільських районів до міст. Цей процес сприяв соціальній мобільності та формуванню нових соціальних верств, зокрема робітничого та середнього класів. Урбанізаційні зміни стимулювали появу нових діалектних і соціолінгвістичних варіантів англійської мови, серед яких особливе місце посіло лондонське просторіччя кокні [7].

Мистецтвознавчі студії, розглядаючи ВД, виходять із того, що Англія була наймогутнішою та найбагатшою нацією у світі, впевненою та агресивною, але в той же час людей долали тяжкі сумніви. Індустріальна доба була благодатною в плані звеличення країни, але вона принесла й відчуття тривоги і страху, оскільки мало місце зневажання традиційних цінностей. Виник ендогенно-екзогенний парадокс: інтенсивна динаміка зовнішнього розвитку породжувала статистику (стагнацію) внутрішнього життя, роблячи його безбарвним і млявим. Дискурсивний стиль розвивався паралельно з етапами вікторіанського мистецтва – раннім, середнім і пізнім.

У XIX столітті Британська імперія досягла піку свого розширення. Контакти з культурами колоній призвели до активного мовного запозичення: англійська мова збагатилася словами індійського (bungalow, shampoo), австралійського (boomerang) та інших походжень. Англійська мова набула статусу мови влади й престижу, що поширювалась у сферах міжнародної торгівлі, науки, дипломатії та адміністрації. Цей процес сприяв закріпленню англійської як глобальної мови міжкультурної комунікації [6].

Вікторіанське суспільство зберігало чітку ієрархічну структуру. Аристократія демонструвала мовні стандарти, відомі сьогодні як Received Pronunciation, які розглядалися як зразок “правиль-

ної” англійської. Буржуазія прагнула наслідувати мовні практики еліт, тоді як представники робітничого класу використовували регіональні діалекти та просторічні форми. У результаті мова ставала соціальним маркером, що визначав рівень освіти, соціальний статус та культурний капітал індивіда.

Домінування пуританських і християнських цінностей зумовило формування дискурсивної стриманості. Пряме висловлення емоцій або обговорення табуованих тем: сексуальності, тілесності, хвороб - уникалося. Це сприяло поширенню евфемістичної лексики та формуванню норм ввічливого, обережного мовлення, що підкреслювали респектабельність і вихованість мовця.

Вікторіанська епоха сприяла розширенню сфери публічного спілкування. Парламентські дебати, лекції, публічні читання та наукові дискусії формували нову культуру ораторської майстерності та публічної риторики. Паралельно з цим у приватній сфері розвивалося листування та ведення щоденників, що створювало простір для більш емоційного й індивідуалізованого мовлення.

Лінгвістичні характеристики вікторіанського періоду відображають складний процес становлення англійської мови як глобального комунікативного інструмента та мають значні впливи на лінгвокультурний розвиток вікторіанського дискурсу. У цей час відбувається активна стандартизація, динамічні лексичні зміни та формування багаторівневої стилістичної системи, що охоплює як офіційний, так і приватний дискурси [3]. Мова вікторіанської епохи демонструє виразну диференціацію стилів: офіційні і публічні тексти характеризувалися ускладненими синтаксичними структурами, активним застосуванням пасивних форм і риторичних прийомів, що створювали ефект об’єктивності: *He had reached the neutral ground upon the outskirts of the town, which was neither town nor country, and yet was either spoiled, when his ears were invaded by the sound of music* [4, p. 7].

Вікторіанська епоха позначена активним збагаченням словникового складу. Паралельно розвивався урбаністичний сленг і просторіччя, що віддзеркалювали соціальні та культурні трансформації міст. У публічних жанрах домінував пасивний стан, що надавав мові безособовості. На фонетичному рівні відбувалася уніфікація вимови серед освічених верств і стабілізація орфографії, тоді як регіональні діалекти залишалися переважно в усному просторі [11].

Комунікативна поведінка вікторіанців була високо формалізованою. У публічних контекстах перевагу надавали евфемізмам, метафорам та непрямим виразам, які дозволяли уникати кон-

флікту. У приватному спілкуванні дотримання етикету було обов’язковим, що зумовлювало стильову чіткість і структурованість листування. Така кодова гнучкість давала змогу мовцям перемикатися між формальними та неформальними реєстрами залежно від ситуації. Художня література стала лабораторією мовних експериментів. Письменники, такі як Ч. Діккенс, Дж. Еліот та Бронте, активно відтворювали соціальні діалекти та просторіччя, створюючи багатопланові тексти, що поєднували елітарну та народну лексику [12]. Ці особливості не лише відображають мовну картину вікторіанської епохи, але й заклали основу для подальшої еволюції англійської мови в XX столітті, зробивши її більш гнучкою, універсальною та адаптивною до нових культурних і комунікативних контекстів.

У Вікторіанську епоху з’явилися нові фразеологічні одиниці (*alive and kicking*, *soft soap*), продовжувався процес скорочень, який торкався широко вживаних слів. Незважаючи на намагання пуритів стати на заваді єднанню розмовної мови з літературною, саме XIX ст. стало початком визнання розмовної мови як варіанта національної мови, що простежується у творах англійських письменників і поетів пізньої вікторіанської доби.

Письменники Вікторіанської епохи схилялися до опису милосердя, честі, правди, співчуття, не звертаючись до історичних сюжетів. Автори цікавилися не лише реаліями оточуючого світу, але й реакцією людей на них. Основною характеристикою літературних творів був опис сучасного життя вікторіанців у всьому багатоманітні його виявів.

Прозаїчні твори Вікторіанської епохи розкривали соціальну тематику. Автори зображали долю, любов, сімейні стосунки героїв у контексті соціально-політичних подій. У романах Ч. Діккенса поєднуються дві панівні риси вікторіанської літератури – романтичне і реалістичне відображення дійсності. Пізні твори автора зображують психологію і внутрішній світ героя у зв’язку зі втратою віри у соціальний прогрес завдяки реформам, які у той час запроваджувала британська влада. Тональність роману змінилась. Песимізм став домінуючою його рисою.

Вікторіанська епоха характеризувалася великими змінами, що знайшли своє відображення в художній літературі пропорційною представленістю як песимістичного, так і оптимістичного світогляду. Позитивні настрої проявлялися переважним чином у виспівуванні сімейних цінностей і рідної домівки та передавалися за допомогою окличних речень, стверджувальної тональності, м’якого гумору. Песимістичні настрої передава-

лись за допомогою звуко символізму, повторів, на які хотів звернути увагу автор, риторичних питань, пародії, сатири і гротеску. Але, незважаючи на свою мінливість, саме вікторіанська література змалювала звичний образ “старенької доброї Англії”.

Оскільки королева Вікторія правила Англією з 1837 по 1901, було доцільно об’єднати всю інтелектуальну продукцію цих часів спільною назвою „вікторіанська”: ”Незважаючи на те, ким вона була і що зробила, занадто багато хорошого і поганого було за часів її правління, тому Вікторія

заслужує на те, щоб період, коли вона була королевою, називали її ім’ям” [2, с. 24].

Висновки. Вікторіанський дискурс є відображенням лінгвокультурної ситуації Великобританії XIX ст. Він охопив майже всі аспекти суспільного життя країни. Специфіка англійської культури як сукупності матеріальних і духовних особливостей народу визначає специфіку організації його мислення, суспільного і повсякденного життя знаходить свій вияв у мові вікторіанських текстів, які розглядаються як результат більш глобального комунікативного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Amigoni D. Victorian Biography: Intellectuals and the Ordering of Discourse. New York & London: Harvester Wheatsheaf, 1993. 110 p.
2. Chapman R. The Victorian Debate. English Literature and Society: 1832-1901. London: Weidenfield and Nicolson, 1968. 377 p.
3. Crystal D. The Stories of English. London: Penguin, 2004. 271 p.
4. Dickens Ch. Hard Times for these times; ed. With an introd. by D. Craig. London: Penguin Books, 1985. 328 p.
5. Dodd F. Englishness and the national culture; ed. by David Boswell and Jessica Evans, Representing the Nation: A Reader. Histories, heritage and museums. – London; New York: Hauppauge, 1999. P.87-103.
6. Harrison J.F.C. The Mentality of the Age; ed. by J.F.C.Harrison, Eminently Victorian: People and opinions. London: BBC, 1974. P.12-14.
7. Henderson H., Sharpe W., The Victorian Age. New York: Addison, Wesley Educational Publishers Ink., 1999. vol. 2b. 789 p.
8. Hobsbaum E. Mass-producing traditions: Europe, 1870-1914; ed. by D. Boswell and J. Evans Representing the Nation: A. Reader. Histories, heritage and museums. London; New York: Hauppauge, 1999. 567 p.
9. Kostof S. A History of Architecture, Settings and Rituals. Oxford: Oxford University Press, 1995. 792 p.
10. Meantz S. The History of Private Life: An Overview. URL: http://www.digitalhistory.uh.edu/historyonline/private_life.cfm (дата звернення: 05.09.2025).
11. Mugglestone L. Talking Proper: The Rise of Accent as Social Symbol. Oxford: Oxford University Press, 2003. 354 p.
12. Watt I. The Rise of the Novel. Berkeley: University of California Press, 2001. 334 p.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025